

EKOT AV EN DÖD

Inte sedan första delen av Lars Noréns dagböcker utkom, för tio år sedan, har konstnären Åsa Elieson kunnat förmå sig att sluta läsa dem. Hon har släpat dem med sig på resor, kånkat dem genom världen. Örnen och Kråkan bad henne läsa hans nya bok, den andra i sitt slag, *Fragment II*.

De av oss som levt med Lars Noréns dagböcker under nu ett helt decennium – den första delen av *En dramatikers dagbok* kom 2008 - vet hur upptagen han är av Heidegger, av *Vara och tid*, av *dasein*. Av hur vi inte finns till i tiden utan hur vi består av tid genom våra rörelser och former i den. Hur vårt vara är tid som är oskiljaktigt från vår framfarts formande av tid som är vårt vara. Men det är inte bara som ämne Norén är upptagen av denna filosofi. Han har som få andra konstnärer försökt gjuta in denna insikt om tidens och varats siamesiska förbund i några av sina verk. Följaktligen har dessa verk befunnit sig i en akut och ständig kamp mot och med sin tingslighet.

Vad jag nu håller i min hand är väldigt mycket en bok. Ett elegant objekt, vilket understryks av den smakfulla formgivningen. På dess omslag tronar titeln *FRAGMENT II* upp, nätt och jämt läsbar, eftersom hälften av varje bokstav är bortvittrad eller ännu inte frammejslad. Själva det grafiska ordet består av fragment, frakturer, utbrutna ur något helt eller på väg att bli något helt, till eller från att forma *hela* ordet FRAGMENT i versaler.

På ett bibliotek sorterar den under lyrik, på ett annat under prosa. Men är ingetdera. Kanske är den ett testamente. En redan död tanke på ett sedan, på en författares kvarlåtenskap.

Jag går först omkring och håller i den. Bläddrar lite, läser här och var från olika håll och väntar på att hitta rätt kalibrering inför den. Men det vill sig inte. Mina försök att närma mig den får liksom inget fäste. Jag bär de första dagarna omkring på den som ett isblock, sedan som en sten och till sist – på försök – som en liten kropp. Känner på dess tyngd. 921 gram. Det är vad den väger. Det är också omkring den vikten som det går att rädda förtidigt födda barn om avancerad intensivvård sätts in. Vid 921 gram har gränsen mellan vad som benämns ”foster” (och kan aborteras) och det som benämns ”spädbarn” och är en människa som kan och bör räddas just passerats. Jag slår upp en sida här, en där. Fragmenten stöter ömsom bort mig direkt och ömsom först när jag börjar försöka hoppas på dem. De tyckts liksom locka med en tillvaro bortom sig själva, men den tillvaron vänder ryggen mot mig när jag börjar vilja den. Det inger mig en stigande känsla av osäkerhet huruvida jag bör satsa min värme och min omsorg för att försöka få denna sak att leva, eller om jag borde vända mig bort jag också, låta den vara vad den själv tycks vilja vara; oåtkomlig och indifferent för mig som läsare där jag står med den i min hand och känner ett sorts hemlöshetens fladder.

Avvisandet och alla upprepade försök följt av nya avvisanden och nya bortvändheter gör att jag känner hur jag gradvis håller på att hårdna och bli arg och trubbig, att jag borde vända mig bort istället, sluta försöka. Men jag har ju för avsikt att skriva om denna bok, jag måste ju hitta sätt att fortsätta umgås med den, så jag börjar leta efter någon annan metafor än fostret/spädbarnet att använda om den. Någon som ger mig lite frist. Kanske går den att likna vid ett spjut kastat från livssidan in i dödsriket och att det tagit mark på andra sidan graven? Och att denna bok är det stillastående spjutet, sprunget ur liv, tid, ansträngning och rörelse, men som nu tagit mark och står stilla på en plats vi här på livets sida om graven inte kan nå. Men så ser jag fostret igen. I en behållare, nedsänkt i formalin och jag tänker: bevarad måhända på detta sätt med tanke på ett sedan, på ett efter-författarens-död, då framtida domstolar Norén kanske har skäl att sakna förtroende för ska granska och döma.

I ett av fragmenten står det:

Det hjälper inte hur många nya starka byggnader ni reser – ruinerna som är ert inre tränger ändå igenom

I ett annat:

Kulturpöbeln – en oblodig giljotin

Men fler av fragmenten handlar om själva språkets och konstens oförmåga och löfte.

Vilket obarmhärtigt tvång vi ålägger oss – den stilla nödvändigheten att formulera det som det inte finns språk för

och:

Vissa verk kan visserligen skina som tända lampor, men efter ett tag känns deras ljus lika onaturligt falskt som en lampas sken i solljus – men den effekten får nästan alla verk som låter sig objektifieras av marknaden

Även denna bok, frågar jag mig. Även detta verk, *Fragment II*? Ja, jag tycker det. Inte att dess ljus känns falskt, men jag tycker att den låter sig objektifieras. Dels i hur den *är*, hur den verkligen *framställer sig*, dels detta att verket över huvud taget stängt in sig i en bok. Jag antar att bokformatet mer har med bekvämlighet och vana att göra än att just boksidor pressade mot varandra i mörker i väntan på att någon slår upp dem är ett optimalt habitat för fragmenten.

Jag förstår att detta format är praktiskt, att fragmenten på så vis gör sig tillgängliga för att – just – ”objektifieras av marknaden”, möjliggöra för denna sak att ingå i vårt kapitalistiska samhällssystem med dess ideologier och administrationer. Produktkataloger, litteraturlistor och bokmontrar. Författarnamn och plats i universum. Jag förstår det, att det är en omständighet att förhålla sig till. Och vad begär jag egentligen? För mycket. Jag vet. Men jag gör det för att Norén själv så många gånger och på olika vis i sin otroligt omfattande produktion tagit sig an att utmana den ofta alltför slarvigt bekväma uppdelning mellan ”objekt” och ”varande”.

Redan i arbetet med 7:3 (1998) då han lät en grupp interner på Tidaholm från en scen agera som skådespelare i rollen som sig själva som intagna nazister och brottslingar utmanade han denna gräns. Pjäsen laborerande med uppfattningen att det verkligen skulle finnas två skilda sidor, att gränsen skulle förstås som skarp linje av skillnad som gör gällande att på ena sidan om den linjen befinner sig verkligheten som ett undantag i tiden, som en föreställningen, ”ett objekt”, konst. Och på andra sidan om denna gräns finns den verkliga verkligheten. Livet och det autentiska varandet.

När det sedan gick som det gick, med rymning och polismorden i Malexander som förlängning av denna rymning som blev möjlig genom teaterprojektet så förstärkte och befäste den efterföljande debatten istället olyckligtvis denna uppdelning. Den offentliga rannsakan som följde spädde inte oväntat på uppfattningen att en gräns går mellan verklighet å ena sidan och konst å den andra. Och att denna gräns verkligen var att förstå som absolut åtskillnad. Etiken ställdes mot estetiken och de båda lades i två helt separata vågskålar för invägning när avgörande om moraliskt rätt eller fel i detta mål skulle utverkas. Vad kan egentligen tillåtas ske i verkligheten för att konsten ska kunna få vara

fri? I ena vågskålen konstens frihet och det öppna samhället, i den andra etiken och samhällets väl och trygghet. Vi känner igen den uppdelningen. Men i själva verket, i själva konstverket, var dessa båda aspekter aldrig åtskilda. Verket befann sig inuti en gräns och var själv en gränsvarelse, ett vara bestående av gräns.

Denna konstitution på gränsen mellan "framställd" och "varande" är av samma hemort och av samma sort som den som intas i *En dramatikers dagbok*.

Att Lars Norén inte släppte denna ambition, att låta varande upptas av tid och låta denna tid vara form, vara konst, uppenbarades när han gav ut första delen av *En dramatikers dagbok* tio år efter 7:3. Det väckte ett jubel i mig. Han envisas! Han framhårdar i konsten som pågående, som verb, snarare än som produkt. Varande istället för vara. Pågåendet istället för objektet. Denna gång är det inte interner på Tidaholm utan han själv som upplåter sitt eget liv och sin egen kropp och person till texten.

Det är mot den poetik som skapade 7:3 och *En dramatikers dagbok* som Fragment II förefaller vara ett brott. Blotta tillverkandet och framställandet av denna bok en förbrytelse mot vad jag uppfattar vara Noréns etik.

Visst bildar denna vita sak fylld med olikartade påståenden om världen själv en sorts krackelerad värld, en arkipelag i egen rätt, men ingen som läst dagböckerna kan väl känna dessa fragment som annat än utbrytarfraser ur dem, här framställda i sina söndagskläder? ”

”Vi behöver inte lyfta tingen ur tiden eftersom tiden själv åtar sig det arbetet”, står det i Dagboken. Säg mig då, tänker jag upprörd. Vad, om inte handlingen att lägga upp en vattentät och vältrimmad mening per sida i en bok som om de vore avelsdjur på en marknad för exemplar med särskilt ansedda stamtavlor är att försöka lyfta tingen ur tiden?

I ett annat fragment heter det:

Konsten bör sträva efter att vara förödelsen efter det som uppstår efter förödelsen

Ja. Visst Men skulle då denna bok som fått titeln *Fragment II* vara förödelse? Har den något skört, förött eller havererat över sig? I verket som helhet eller i något enda av alla dessa fragment den består av. Nej. Fragmenten vänder alla, på olika sätt, sina utsidor utåt. Dels emot varandra, dels emot mig. Som oljesvarta skalbaggsvingar men utan ansats till riskfyllda flygförsök som skulle blottat kroppen.

Jag försöker förstå vad som motiverat den inre sorteringen av dem. Varför det ena invid det andra? Det viktigaste tycks ha varit att undvika alla tendenser till berättande, sammanvävande tråd, genom lagom skillnad av sort undvika

riskan att fragmenten börjar klibba av sig på varandra och frammana fantasier om orena sammanhang. Och jag tänker på vad som gör så stor skillnad i min läsupplevelse av dagboken jämfört med mina läsningar av denna samling av utplockade fragment. Kan jag inte bara se det som en parallell dagbok med de flesta av meningarna borta, några dagboksidor där bara en eller två meningar per sida råkar står kvar, resten av någon anledning utstrukna? Förödelsen efter det som uppstår efter förödelsen? Nej, för *Fragment II* har suddat ut, eller snarare aktivt motverkat, varje narrativ tendens. Jag kan förstå ambitionen, sprungen kanske rent av ur ett äckel inför *berättandet*, det sorts berättande som är en grotesk och förljugen version av liv, där tingen får fungera budbärare. Men det är ju inte narrativet som sådant som skapar denna grotesk, utan snarare just det välpaketerade ”*framställandet*”, sorterandet av bärande respektive dekorerande bjälkar i olika kategorier med olika platser i existensens hierarki. Och det är nog här min starka känsla av att bli sviken av denna bok har sitt epicentrum.

Intressant nog heter det i ett av fragmenten:

Nej, vi är inte i världen, vi är världen

I dagboken står det på något ställe ungefär: ”Vi finns inte i tiden, vi är tiden”. Jag tror att det kommer ur Heideggers *Vara och tid*. Varför denna omkastade ordning här i fragmentet? En förskjutning från dagbokens performativitet till fragmentens anti-performativa akt, att bli ting istället för att verka i världen. En förskjutning av konstverkets tyngdpunkt från tidens förvandling av varat som går genom allt levande till en tid och plats bortanför livet som står stilla. Spjutet som tagit mark på andra sidan graven.

Jag har inte kunnat sluta läsa dagböckerna sedan de började komma ut. De har varit opraktiskt när jag rest mycket. Jag har kånkat med och smutsat ner dem. Har försökt sluta många gånger. Men de flätar in sig i mitt liv som en andning. Men jag kan inte alls förstå vad jag ska med alla dessa förstelnade utfästelser i *Fragment II* till. Några av dem har Gunnar Ekelöfska noter. Livsvisdomar av meditationskvalité. Och de börjar kanske närma sig något slags användningsområde. Men då hade de gjort sig bättre som väggbonader eller toalettklotter. Varför inte åtminstone perforera sidorna med den typen av fragment längs med limningen så att jag kan riva av dem som ur ett block och nagla upp dem på väggen. Sentenser att fästa i köket eller i hallen eller på dass för att ständigt se dem och hoppas att ett upprepat intag ska ha en uppbygglig inverkan på min karaktär. Som till exempel:

Den som utstår sig själv har kommit sig själv allra närmast

Eller är denna bok till för alla dem som inte orkar eller inte har tid att tröska sig igenom alla tusentals sidor i dagböckerna, för alla dem som inte bryr sig

om sensationsskvallret och uthängningarna i dem utan vill ha filosofen Norén i destillat? Ponera att det finns ens en sådan människa. Får hon i så fall det om hon läser denna bok? Nej. Noréns tyngsta filosofiska argument är *sättet att gjuta form och pågående av varat*. Som han gör i 7:3. Som han gör i dagboken. *En dramatikers dagbok* är mycket mer en handling än en text. Den är ett pågående i textform, nedsänkning i tid som är kropp som är existens. Den är inte ett objekt som är sak och undantag och föreställning.

Något enstaka av fragmenten är poesi. Som:

I natten blottas den plats där det bara finns vibrerande kreatur

och:

Avklarnad, medan hon ler, hänger hon in tre måttband i den tomma garderoben

Fragment som ger någon sorts doft, ett rum med en egen lukt i, och som har något sångbart över sig. Så går de att bära dem med sig. Sådan är poesin, sångbar, med kroppen och det egna livet som gör den bärbar. Men de allra flesta av fragmenten saknar helt handtag, är bara utfästelser över hur det ligger till. Konstateranden över hur det är. Den sortens tilltal som kräver lydnad, som kräver tillit till den auktoritet som uttalar dem. Vad ska jag göra med ett fragment som:

Exilen är ingenting annat än människans egentliga väsen, sådan hon är i sin hemvist, sin enda

eller:

Oändligheten är den gräns som alltid förskjuts ju närmare vi kommer den

Jaha. Så är det kanske. Men vad ska jag *göra* med fragment som dessa? De skiter i mig. Jag är knappt ens en publik inför dem. Och i mig uppstår den tomt ekande sorgen som är ekot av en sorts död. Viljan till rörelse, att bege sig in i, att inställa sig till förfogande för denna uppvisning inför en stillastående tid någon annanstans, mattas i mig grad för grad och blir till stumt tomrum.

När jag så slutligen går igenom boksidorna igen, för att befria dem från alla mina post-it- flikar i olika färger för att ställa in mitt recensionsex i bokhyllan

för att aldrig öppna det igen, så blir jag sittande med ett fragment på en sida som aldrig hade någon post-it-flik fäst vid sig. Där står:

Det är själva tomheten hos de ting man begär som gör det möjligt att tillägna sig dem – det är från dem som vi tömmer den tid som vi berövas

Så blev det ändå omöjligt att överge den här boken. Den finns.

LYRIK
Fragment II
Lars Norén
Albert Bonniers

Författarfoto: Bobo Ericzen